

Nr 30

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående förvärv av äldre syskons släktnamn.

Första lagutskottet har behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 109 i första kammaren av herr *Svenungsson* samt nr 145 i andra kammaren av herr *Nilsson* i Agnäs. I motionerna, vilka är likalydande, hemställes att riksdagen måtte besluta hemställa om sådan ändring av tillämpningsbestämmelserna till namnlagen av den 13 oktober 1963 att ett barn utan kostnad kan förvärva det släktnamn äldre syskon redan bär.

Motionerna har remissbehandlats.

Gällande rätt m. m.

Enligt 1 § första stycket namnlagen den 11 oktober 1963 förvärvar barn i äktenskap vid födelsen faderns släktnamn. I 8—10 §§ ges regler av innehåll att namnbyte får ske endast om det namn som vederbörande bär ej är tillräckligt särskiljande eller eljest är mindre tjänligt, och vidare uppställs vissa krav i fråga om språklig form m. m. (8 och 9 §§). Nytt namn får inte godkännas om det lätt kan förväxlas med annan tillkommande släktnamn eller vissa andra kännetecken (10 §). Det har emellertid ansetts kunna föreligga starka skäl för namnbyte även om de sålunda stadgade villkoren inte är uppfyllda. I enlighet härmed föreskrivs i 12 § att namnmyndigheten, d. v. s. patent- och registreringsverket, må bifalla ansökan om släktnamn, trots att hinder föreligger enligt 8—10 §§. Förutsättning för bifall är att synnerliga skäl föreligger därtill. Avser ansökningsbarn som ej fyllt arton år må namnmyndigheten uppställa som villkor för bifall att rätten funnit namnbytet vara förenligt med barnets bästa.

Vid ansökan om namn skall enligt 30 § tredje stycket erläggas avgift till belopp som Konungen föreskriver. Beträffande dess storlek stadgas i 7 § kungörelsen den 11 oktober 1963 med tillämpningsbestämmelser till namnlagen (namnkungörelsen) att grundavgiften skall vara 50 kronor. För denna avgift har sökanden då det gäller släktnamn rätt att föreslå tre alternativa namn.

Före namnlagens ikraftträdande kunde en person ha tillnamn utan att samtidigt ha släktnamn. Detta var t. ex. förhållandet om inom släkten fortlevde seden med s. k. patronymikon, d. v. s. bruket att ge barn tillnamn som anspelade på dess härstamning från fadern i regel genom att till genitivformen av faderns förnamn eller tillnamn föga en beteckning för son eller dotter. Enligt 1 § punkt 3 förordningen den 5 december 1901 an-

Bihang till riksdagens protokoll 1967. 9 saml. 1 avd. Nr 30

gående antagande av släktnamn ägde den som sålunda saknade släktnamn men antagit namn som nyss sagts att efter anmälan hos pastor som släktnamn antaga sonnamn, som bildats till bl. a. faderns namn. I övergångsbestämmelserna till namnlagen (46 § 2 mom. andra stycket) föreskrivs att sådan person också efter namnlagens ikraftträdande har rätt att byta ut honom tidigare tillkommande tillnamn mot släktnamn som är beskaffat på sätt sålunda angavs i släktsnamnsförordningen. Han har dock att inom två år från lagens ikraftträdande (den 1 januari 1964) begagna sig av denna möjlighet. Har han underlåtit att göra anmälan härom, skall det tillnamn vilket är antecknat för honom, då fristen utgår, anses tillkomma honom såsom släktnamn enligt namnlagen.

Motionerna

Motionärerna anför till stöd för yrkandet följande.

Den nya namnlagen av den 13 oktober 1963 har i ett avseende visat sig medföra en olägenhet.

Om en person, som heter exempelvis Anders Persson, önskar att alla hans barn skall ha släktnamnet (efternamnet) Andersson, skulle det enligt den fram till utgången av 1963 gällande förordningen av den 5 december 1901 angående antagande av släktnamn ha räckt att fadern gjort anmälan till pastor för anteckning i kyrkobok av det nya släktnamnet. Enligt i samband med nämnda förordnings upphävande utfärdade särskilda övergångsbestämmelser har Anders Persson haft rätt att t. o. m. den 31 december 1965 göra anmälan till pastor om att barn till honom, vilket fötts senast den 31 december 1963, skall ha släktnamnet Andersson. Om barnet fötts den 1 januari 1964 eller senare eller anmälan om tidigare fött barn inte gjorts före den 1 januari 1966, gäller reglerna i den nya namnlagen av den 13 oktober 1963.

Enligt reglerna i denna lag förvärvar barn vid födelsen faderns släktnamn — alltså i det fall vi tagit som exempel namnet Persson. Endast efter särskild ansökan hos patent- och registreringsverket kan barnet erhålla annat släktnamn, varvid en avgift skall erläggas, som utgör 50 kronor enligt kungörelsen av den 11 oktober 1963 med tillämpningsbestämmelser till namnlagen. I princip kan givetvis byte icke ske till ett så vanligt släktnamn som Andersson. Har barnet emellertid äldre syskon, som redan bär namnet Andersson med stöd av 1901 års förordning, finns goda skäl för att ansökan kan bifallas, eftersom det under förarbetet till namnlagen år 1963 uttalades att det normalt bör tillses att alla syskon inom en familj bär samma efternamn.

I de fall ett barn fötts efter den 1 januari 1964 och syskon födda före detta år burit ett släktnamn, bildat av faderns förnamn, måste alltså det barn som enligt nya namnlagen får faderns efternamn till släktnamn göra särskild ansökan och därvid åsamkas kostnader, vilket måste anses innebära en olägenhet och en orättvisa. Under det första årtiondet efter den nya namnlagens ikraftträdande måste det anses sannolikt att rätt många barn får annat släktnamn än sina äldre syskon och ett stort antal personer åsamkas onödiga kostnader och besvär för att familjens alla barn skall bära samma släktnamn. En ändring torde enklast kunna ske genom att

i tillämpningsbestämmelserna till namnlagen inskrives, att det i sådant fall räcker med hänvändelse till pastor i församlingen för anteckning i kyrkobok och att under alla förhållanden ingen avgift skall uttagas, om anmälan måste ske till patent- och registreringsverket.

Yttrande av patent- och registreringsverket

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande över motionerna från patent- och registreringsverket, som anför följande.

Motionärerna har med utgångspunkt från ett fingerat exempel redogjort för hur frågan om förvärv av äldre syskons namn, som är s. k. patronymikon, behandlas enligt namnlagen. Patentverket kan vitsorda att den givna redogörelsen väl åskådliggör en situation som aktualiserats genom att den tillämpliga övergångsbestämmelsen till namnlagen upphört att gälla med utgången av år 1965.

Inför nämnda tidpunkt hade patentverket sin uppmärksamhet riktad på den avgiftsfråga som behandlas i motionerna. Det ansågs dock ogörligt att förutse hur många ansökningar som kunde föranledas av att undantagsbestämmelsen skulle upphöra att gälla. Tillräckligt underlag för någon åtgärd beträffande avgifterna för dylika ansökningsfall saknades med andra ord.

Det kan nu konstateras att antalet ansökningar om patronymikon för syskon varit ganska ringa under det första året efter övergångsbestämmelsens upphörande. År 1966 behandlades sålunda ett femtiotal ärenden. Patentverket biföll 42 ansökningar om patronymikon för minderåriga och 6 sådana ansökningar från personer över 18 år. Eftersom flertalet ansökningar hänför sig till senare delen av året, kan man möjligen spåra en tendens till en stigande ansökningsfrekvens. Att ansökningsvolymen skulle öka avsevärt finns det dock ingen anledning räkna med. Problemet med ansökningsavgiften kan därför inte sägas vara av större vikt allmänt sett. Det kan också ifrågasättas om en avgift av femtio kronor i det enskilda fallet är nämnvärt betungande. Patentverket anser knappast att en författningsändring är påkallad enbart för att tillgodose motionärernas önskemål.

Patentverket har likväl ingen anledning motsätta sig att en generell bestämmelse införs, som ger ämbetsverket möjlighet att medge avgiftsbefrielse i särskilda fall, t. ex. då sökanden är medellös eller då fråga är om sådana namnändringar som behandlas i motionerna. Ett visst behov av större frihet i avgiftsfrågor har nämligen gjort sig gällande på grund av att man på namnområdet har att göra med en mycket heterogen kundkrets.

Något principiellt hinder mot att införa en bestämmelse om avgiftsbefrielse synes ämbetsverket ej föreligga, eftersom statsmakterna kan anses ha godtagit att namnverksamheten — till skillnad från patentverkets andra verksamhetsgrenar — ej behöver vara självbärande.

En sådan bestämmelse bör ha sin plats som ett tredje stycke i 7 § namnkungörelsen. Verket utgår från att bestämmelsen kan intagas i kungörelsen utan hinder av den grundläggande bestämmelsen om ansökningsavgift i 30 § sista stycket namnlagen.

Eftersom man genom den nya namnlagstiftningen velat bringa den tidigare seden med patronymikon att upphöra, kan patentverket nu icke till-

styrka motionärernas förslag att återinföra rätt för pastor att anteckna patronymikon för syskon, d. v. s. den ordning som gällde enligt den ovan berörda övergångsbestämmelsen.

Utskottet

I förevarande motioner hemställs om sådan ändring av bestämmelserna rörande antagande av släktnamn att ett barn utan kostnad får förvärva det släktnamn som äldre syskon bär. Yrkandet sammanhänger, som närmare framgår av redogörelsen ovan, med den gamla seden med patronymikon, d. v. s. bruket att ge barn tillnamn som anspelar på dess härstamning från fadern, i regel genom att till genitivformen av faderns förnamn eller tillnamn föga ordet son eller dotter. Enligt motionärerna kan ändringen enklast ske genom föreskrift att barnet — i enlighet med vad som gällde till årsskiftet 1965—1966 — får förvärva sådant namn genom anmälan till pastor. Alternativt föreslår motionärerna att sökanden i förevarande fall befrias från avgift vid ansökan om namnändring hos namnmyndigheten.

Utskottet erinrar om att man genom den nya namnlagstiftningen velat bringa seden med patronymikon att upphöra. Med hänsyn härtill anser utskottet sig inte kunna tillstyrka bifall till motionärernas förslag att återinföra rätten för pastor att efter anmälan anteckna patronymikon för syskon som släktnamn.

Vad gäller förslaget om befrielse från ansökningsavgiften i hithörande namnändringsfall, 50 kronor, vill utskottet framhålla att avgiften knappast är särskilt betungade. Då härtill kommer att spørsmålet endast berör ett mycket ringa antal människor — under år 1966 behandlades endast ett femtiotal dylika ärenden — finner utskottet i likhet med patent- och registreringsverket någon författningsändring i ifrågavarande hänseende ej vara påkallad.

Med stöd av det anförda får utskottet hemställa,

att förevarande motioner, I: 109 och II: 145, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 11 april 1967

På första lagutskottets vägnar:

ERIK SVEDBERG

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Erik Svedberg, Arvidson, Ernulf, Svanström*, Helge Karlsson*, fru Lilly Ohlsson* och herr Lidgard*;

från andra kammaren: fru Johansson*, herr Ekström i Björkvik, fru Löfqvist, herr Svensson i Vä, fröken Bergegren*, herrar Gustafsson i Borås, Keijer och fru Heurlin.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.